

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการและรูปแบบบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล จังหวัดกาฬสินธุ์” มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชนของเทศบาลตำบลบัวขาว 2) เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล และ 3) เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยใช้กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Document Study) เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัย การศึกษาเอกสารของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ได้จัดทำไว้ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รายงานการศึกษาวิจัยต่าง ๆ และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง บันทึก เอกสาร และรายงานต่าง ๆ ของกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาโดยนำเอาแนวคิดและหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ตามแนวคิดของ ชูเบอร์ และ สคอริต (Zuber-Skerrit) และสุชาติ ทวีสิทธิ์ มาประยุกต์ในกระบวนการวิจัย ดังนี้

2.1 ขั้นตอนก่อนการวิจัยภาคสนาม (Pre-research Phase) ได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

2.1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน

2.1.2 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน

2.1.3 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น

2.2 ขั้นตอนการวิจัยภาคสนาม (Research Phase)

2.2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชุมชน

2.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ

2.2.3 การกำหนดแผนบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนแบบมีส่วนร่วม

2.2.4 การวางแผนในการติดตามและประเมินผล

2.3 ขั้นตอนของการนำไปปฏิบัติ (Action)

2.3.1 การกำหนดทีมงานผู้รับผิดชอบ

2.3.2 การอบรมทีมงานผู้รับผิดชอบ

2.3.3 การปฏิบัติตามแผน

2.4 ขั้นตอนของการสังเกต (Observation)

2.4.1 จัดตั้งทีมติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผน

2.4.2 ทบทวนติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

2.5 การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection)

2.5.1 นำข้อสังเกตจากการติดตามและประเมินผลต่อทีมงานผู้รับผิดชอบ

2.5.2 สรุปสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเพื่อการปรับปรุงแผนการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เหมาะสม

3.1 ประชากรและพื้นที่การศึกษา

ประชากรในการศึกษานี้ ได้แก่ สมาชิกและคณะกรรมการกองทุนชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบัวขาว ทุกกองทุนที่มีขับเคลื่อนใน 8 ชุมชน จำนวน 39 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้รู้เรื่องการทำงานของกองทุนชุมชน ได้แก่ ประธานกรรมการชุมชน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบัวขาว ผู้แทนกองสวัสดิการสังคมเทศบาลตำบลบัวขาว จำนวน 5 คน 2) คณะกรรมการกองทุนชุมชน ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบัวขาว กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มผลิตน้ำดื่มชุมชน กลุ่มกรอบรูปวิทยาศาสตร์ กลุ่มขนมนางเล็ก กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน จำนวน 29 คน และ 3) สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบัวขาว จำนวน 5 คน

พื้นที่ในการศึกษานี้ คือ เทศบาลตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 8 หมู่บ้าน (ทุกหมู่บ้าน) เนื่องจากเป็นตำบลที่มีคณะกรรมการที่เข้มแข็งทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีความสนใจเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน และมีผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชนและชาวบ้านมีส่วนร่วมและให้ความสนใจ พร้อมเข้าร่วมดำเนินการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ มี 2 ชนิด ที่จะนำไปใช้ในช่วงก่อนการวิจัยภาคสนาม และในช่วงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยประเด็นคำถามสร้างขึ้นจากการประมวลความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล อายุ ที่อยู่ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพ ตำแหน่งทางสังคม

1.2 บริบทชุมชน ประกอบด้วย

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

1.2.2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน/เทศบาลตำบล ได้แก่ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ จำนวนประชากร การมีงานทำ/อาชีพของคนในชุมชน

1.2.3 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ

1.3 ทูทางสังคม

1.3.1 ทูทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

1.3.2 ทูมนุษย์ ได้แก่ ศักยภาพผู้นำกองทุนชุมชน การศึกษา การอบรม การทำงาน/อาชีพ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ฯลฯ

1.3.3 ทูองค์กร/เครือข่ายทางสังคม ได้แก่ กองทุนชุมชน ความสัมพันธ์ของกลุ่มองค์กรเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

1.3.4 ทูวัฒนธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม

1.4 สิ่งที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในหมู่บ้าน/ตำบล

1.5 สิ่งที่มีคุณค่าในหมู่บ้าน (ทูทางสังคม) ได้นำมาใช้ในการดูแลช่วยเหลือในเรื่องสวัสดิการ มีอะไรบ้าง และมีวิธีการอย่างไร

1.6 ข้อเสนอแนะในการจัดสวัสดิการชุมชน ในระดับตำบล

2. แนวการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) มีประเด็นดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อ-สกุล อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้

2.2 กลุ่ม/องค์กรที่เป็นสมาชิก ตำแหน่งภายในกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม

2.3 การบริหารจัดการกองทุน ได้แก่ ระเบียบข้อบังคับ คณะกรรมการ จำนวนสมาชิก สถานะการเงินของกลุ่ม

2.4 ผลงาน/กิจกรรม ของกลุ่ม/องค์กรที่ผ่านมาในรอบ 1 ปี

2.5 แผนงาน/กิจกรรม ของกลุ่ม/องค์กรที่จะดำเนินการในปีนี้

2.6 ผลกำไรที่ได้จากการดำเนินงานและได้แบ่งปันผลกำไรสุทธิ

2.7 การมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรอื่น ที่มีส่วนในการสนับสนุน ส่งเสริมกลุ่ม/องค์กรของท่านมีองค์กรอะไรบ้าง

2.8 กลุ่ม/องค์กรของท่านได้จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เช่น ผู้ด้อยโอกาสอย่างไร

2.9 ความเห็นส่วนบุคคลหากจะพัฒนาการจัดสวัสดิการให้ดีขึ้น

2.10 ความเห็นส่วนบุคคลเกี่ยวกับแนวทางที่จะให้เกิดการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล ควรจะอย่างไร

3. แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ มีประเด็นดังนี้

3.1 ใบงานที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์กองทุนชุมชนในชุมชน

3.1.1 สถานการณ์กองทุนชุมชนของท่าน

- 1) มีวิธีการ รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมอย่างไร และมีที่ประเภท อะไรบ้าง
- 2) ได้มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือไม่ อย่างไรบ้าง

3.1.2 จากข้อ 3.1.1 ท่านมีปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการจัดสวัสดิการชุมชน

3.2 ใบงานที่ 2 แนวทาง (รูปแบบ) บูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล

3.2.1 แนวทาง (รูปแบบ) การบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล

ที่ท่านอยากเห็น อยากให้เป็น

3.2.2 จากข้อ 1 ท่านคิดว่าใครบ้างจะมาทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดูแล รับผิดชอบ ประสานงาน บริหารจัดการ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

3.3.3 ใบงานที่ 3 การจัดทำแผนปฏิบัติการการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล

เป็นการให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่ การปฏิบัติต่อไป โดยกำหนดเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 3.1

แผนปฏิบัติการการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลร่วมกับคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน แนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยในพื้นที่ให้กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนชุมชน เพื่อศึกษาถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในท้องถิ่น ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ที่จะมีส่วนสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้ การเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในขั้นตอน เริ่มตั้งแต่วันที่ 5-23 กันยายน 2554

สำหรับการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลจากผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้รู้เรื่องการทำงานของกองทุนชุมชน ได้แก่ ประธานกรรมการชุมชน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบัวขาว ผู้แทนกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลบัวขาว คณะกรรมการกองทุนชุมชน เป็นต้น ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำที่เป็นทางการและไม่ใช่เป็นทางการ เริ่มตั้งแต่วันที่ 26-30 กันยายน 2554

ส่วนการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้ในการเก็บข้อมูลร่วมกับคณะกรรมการกองทุนชุมชน ทั้งกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และกองทุนที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นเองและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลบัวขาว เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการด้วย ผู้ศึกษาจึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2554

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึงใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากคำถามที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการและรูปแบบบูรณาการกองทุนการสวัสดิการชุมชน ผู้วิจัยได้พิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูลจากบททวนเอกสาร องค์กรความรู้ แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group)

2. การแสวงหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้พิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสรุปทเรียนรูปแบบบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับตำบล ร่วมกับผู้นำกองทุนชุมชน และผู้มีความรู้เรื่องสวัสดิการชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันในรูปแบบที่ต้องการนำไปสู่การหาแนวทางและแก้ไขรูปแบบการบูรณาการสวัสดิการชุมชน

